

STANISŁAW PAZDA

Z BADAŃ WYKOPALISKOWYCH NA STANOWISKU OSADNICZYM W LIZAWICACH, POW. OŁAWA, W 1963 ROKU

W dniach od 3 sierpnia do 6 września 1963 r. prowadzono z ramienia Katedry Archeologii Polski Uniwersytetu Wrocławskiego¹, na stanowisku osadniczym kultury przeworskiej w Lizawicach, planowe badania wykopaliskowe, będące kontynuacją prac rozpoczętych w roku 1962².

Wykop o powierzchni ca 340 m² łączył się bezpośrednio z wykopem z r. 1962. Takie jego usytuowanie miało na celu odkrycie i przebadanie jak największą płaszczyzną części osady i uchwycenie rozłożenia obiektów osadniczych (jamy, ślady słupów).

W toku tegorocznych badań wyjaśniono w znacznym stopniu strukturę kulturową badanego stanowiska. Stwierdzono mianowicie, że oprócz osady kultury przeworskiej z mniej więcej II—III w.n.e. istniały na tym miejscu osady kultury łużyckiej i w okresie wczesnośredniowiecznym.

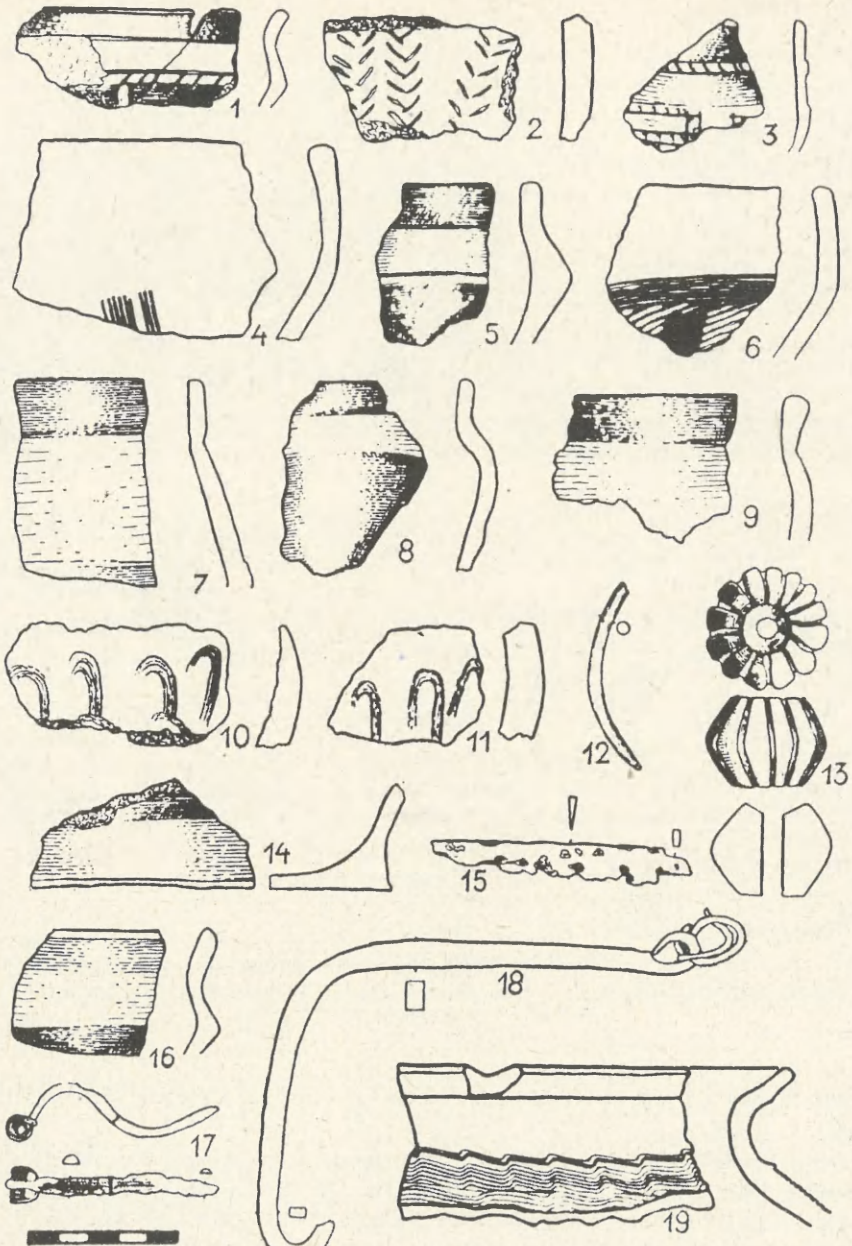
Przyppuszczenie o istnieniu tutaj cmentarzyska kultury łużyckiej, zniszczonego przez osadę kultury przeworskiej³, nie potwierdziło się. Odkryto natomiast wyraźne ślady osady kultury łużyckiej w postaci 10 jam. Są wśród nich paleniska, jamy zasobowe i odpadkowe. Żadnej z nich nie można uznać, ze względu na niewielkie rozmiary, za obiekt mieszkalny. W jamach poza ceramiką, niekiedy w dużych fragmentach (ryc. 2: 1—4), kośćmi zwierzęcymi, znaleziono następujące przedmioty: kulę kamienną z przewierconym otworem (jama 24, ryc. 2: 5), granitowe płyty szlifierskie, płaskie i kolebkowato wytarte (jamy: 18, 19, 34), kulisty rozcieracz żaren oraz obrobiony duży kiel dzika (jama 19). Wydzielenie łużyckiej warstwy kulturowej na obszarze wykopu było niemożliwe. Prawdopodobnie została ona zniszczona przez osadnictwo kultury przeworskiej. Występująca, zresztą niezbyt licznie, w warstwie kulturowej ceramika łużycka znajduje się tutaj na wtórnym złożu. Z przedmiotów, które znaleziono w warstwie kulturowej, z osadnictwem kultury łużyckiej wiązać można fragment brązowego naszyjnika lub naramiennika (ryc. 1: 12), płaskie prześliki oraz półkolistą płytkę kościaną z dwoma otworami (ryc. 2: 10), do której analogię znamy ze Smuszewa, pow. Wągrowiec⁴ Za tym,

¹ Prace w terenie prowadził autor sprawozdania pod naukowym kierownictwem doc. dr H. Hołubowiczowej.

² S. Pazda, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych osady kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich w Lizawicach, p. Oława, w 1962 r.*, „Sl. Spraw. Arch.”, t. 6: 1962, s. 21—25; tenże, *Badania wykopaliskowe na terenie osady kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich w Lizawicach, p. Oława, w r. 1962*, „Spraw. Arch.”, t. 16: 1964, s. 131—135.

³ *Ibidem*.

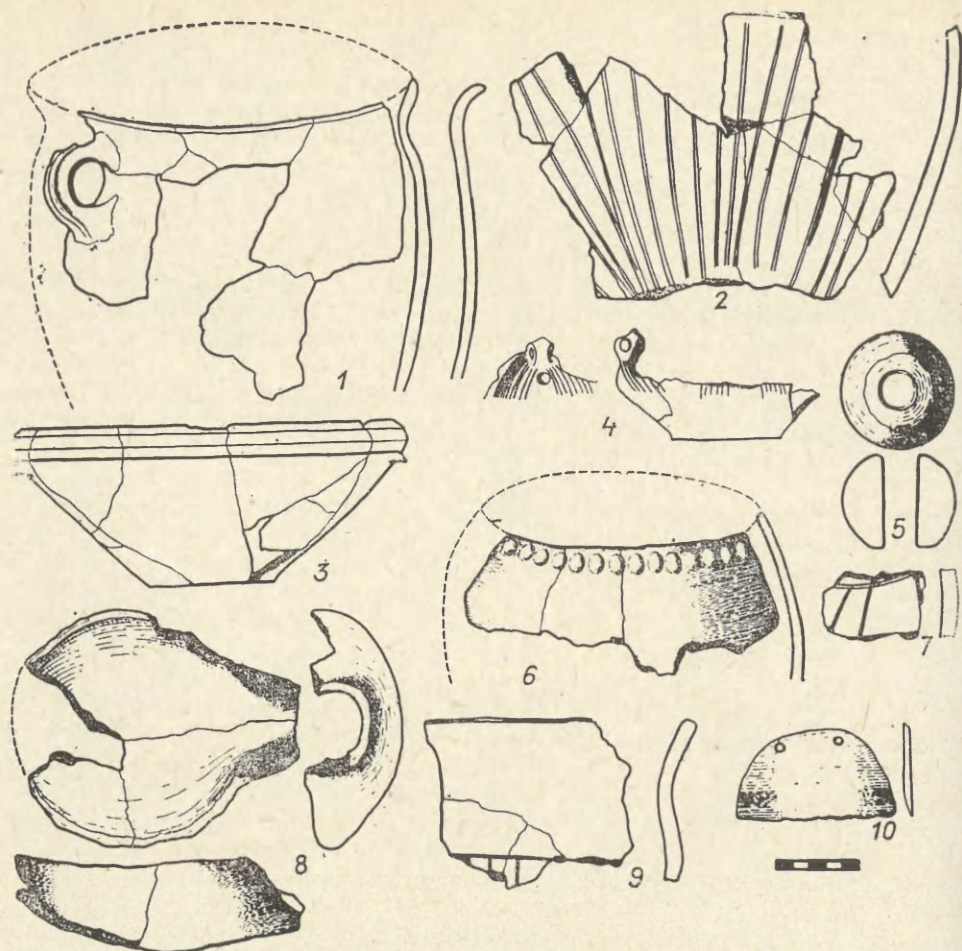
⁴ T. Malinowski, *Badania archeologiczne grodziska kultury łużyckiej w Smuszewie, pow. Wągrowiec, w 1959 r.*, „Spraw. Arch.”, t. 13: 1961, s. 65, ryc. 10 d, przypis 19.

Ryc. 1. Lizawice, pow. Oława:

1 — jama 20; 2 — jama; 3 — jama 29; 4 — jama 28; 5—14, 16, 17 — warstwa kulturowa;
15, 19 — jama 22; 18 — jama 27

Rys. W. Wojciechowski, I. Tolkin

Ryc. 2. Lizawice, pow. Oława:

1, 3 — jama 34; 2, 4 — jama 19; 5 — jama 24; 6, 7 — warstwa kulturowa; 8 — jama 31; 9 — jama 20; 10 — warstwa kulturowa

Rys. W. Wojciechowski

że służyła ona do wyprawiania skór, świadczy silne wygładzenie jej części pracującej.

Ceramika przemawia za istnieniem, na przebadanym obszarze, osadnictwa przez wszystkie fazy trwania kultury łużyckiej od III okresu epoki brązu do okresu halstackiego. Być może, mamy tu do czynienia z kilkakrotnymi nawrotami osadnictwa kultury łużyckiej na ten sam teren w poszczególnych jej fazach.

Ślady najbardziej intensywnego osadnictwa, na badanym terenie, pozostawiła ludność kultury przeworskiej. W zalegającej na obszarze wykopu warstwie kulturowej najliczniej występuje ceramika tej kultury. Spośród jam do kultury przeworskiej zaliczyć można z całą pewnością jamę 15.

W czasie tegorocznych prac wykopaliskowych znalazło pełne potwierdzenie przypuszczenia o istnieniu tutaj w okresie wpływów rzymskich hutnictwa, wysunię-

te na podstawie znalezisk żużla dymarkowego. Odkryto dobrze zachowaną, dolną część pieca hutniczego, prawdopodobnie dymarki. Zachowały się ścianki pieca do wysokości 20 cm. Wylepione były one z silnie schudzonej piaskiem gliny, bez pomocy jakiegokolwiek konstrukcji drewnianej. Zachowana część pieca ma kształt ściętego stożka, dno jego leży ca 12 cm poniżej podstawy ścianek i stanowi je piasek calca. Wnętrze pieca nie zawierało już jednolitego bloku żużla. Wypełnisko składało się z trzech warstw, od góry: 1 — grubości ca 20 cm stanowiła ciemna, tłusta próchnica, z domieszką grudek polepy i kawałków żużla. Zawierała kilka fragmentów ceramiki kultury przeworskiej. Jest to najprawdopodobniej warstwa zasypowa; 2 — grubości ca 11 cm składała się z kawałków silnie przepalanej gliny, licznych fragmentów żużla i popiołu. Stanowi ona przypuszczalnie rumowisko górnej partii ścianek pieca, zwalonych w chwili jego zniszczenia do wnętrza; 3 — grubości 7—10 cm, zalegająca dno, to czarny miał węgla drzewnego z domieszką piasku. Zawierała ona duże ilości bryłek żużla (ryc. 3). Znalezione w wypełnisku pieca fragmenty ceramiki pozwalają go datować na ten sam okres, co osadę kultury przeworskiej.

Przedmiotem związanym z produkcją hutniczą był gliniany łyżkowaty czerpak, z tulejką do osadzenia na trzonku (ryc. 2: 8), znaleziony w jamie 31. Mógł on służyć zarówno do wydobywania rudy darniowej⁵, jak i bezpośrednio przy procesie wysięku żelaza w piecu. Za drugim przypuszczeniem przemawia jego częściowe wtórne przepalenie.

Z hutnictwem wiąże się prawdopodobnie również płytkie, w rzucie poziomym, w kształcie wydłużonego prostokąta, jamy (15, 49) zawierające mało materiału zażytkowego. Na podstawie analogii z terenu Czech można przypuszczać, że służyły one do preparowania rudy przed wsypaniem jej do pieca.

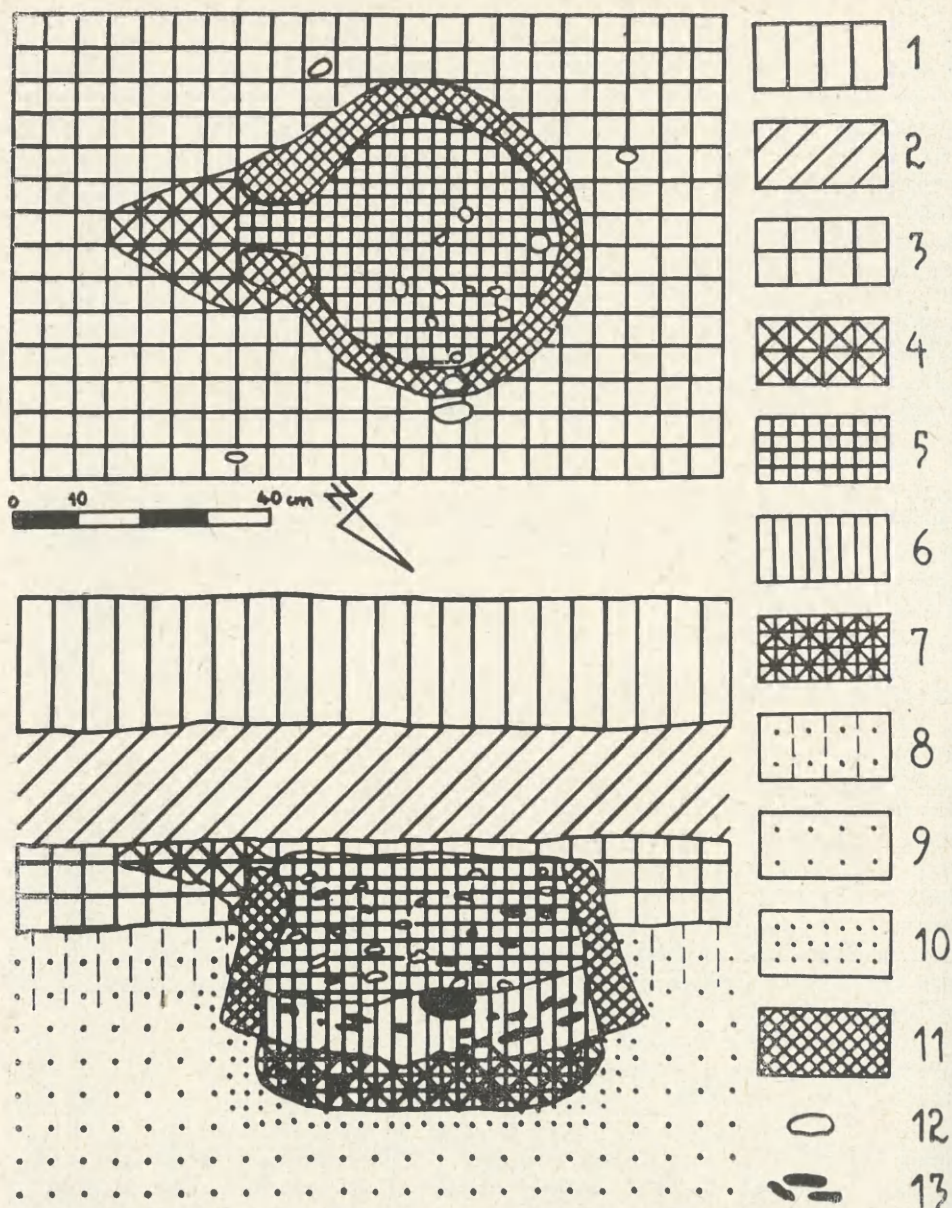
Z osadą kultury przeworskiej wiążemy również ślady słupów, których w roku 1963 wypreparowano 152. Nie jest jednak wykluczone, że pewna ich część jest pozostałością osady kultury łużyckiej. Tym może być spowodowany niejasny obraz ich rozłożenia. Nie ulega jednak wątpliwości ich przynależność do budowli naziemnych o charakterze mieszkalnym. W jamach kultury przeworskiej, poza ceramiką (ryc. 1: 1—4; 2: 9), kośćmi, żużlem i polepą, znaleziono przedmioty z żelaza, jak noże, szydła oraz przedmiot z kości. Z przedmiotów znalezionych w warstwie kulturowej obok ceramiki na uwagę zasługują przęśliki (ryc. 1: 13), osetki oraz żelazna zapinka z podwiniętą nóżką (ryc. 1: 17), datowana na III w.n.e. Stanowi ona potwierdzenie dla datowania osady na ten wiek, aczkolwiek ceramika pozwala widzieć jej początek w 2 połowie II w.n.e.

Z okresu wczesnośredniowiecznego na obszarze wykopu odkryto 3 jamy niewielkich rozmiarów. Zawierały one oprócz ceramiki (ryc. 1: 19), polepy i kości żelazny klucz z zawieszka z brązowego drutu (ryc. 1: 18), nóż (ryc. 1: 15) oraz srebrny drut będący prawdopodobnie fragmentem kabłączka skroniowego. W warstwie kulturowej w okolicy jam wystąpiły 2 fragmenty kościanych łyżew(?). Ceramika nie pozwala datować obiektów wczesnośredniowiecznych wcześniej niż na XII—XIII w.

Katedra Archeologii Polskiej
Uniwersytetu Wrocławskiego

⁵ L. Rauhut, *Studia i materiały do historii starożytnego i wczesnośredniowiecznego hutnictwa żelaza w Polsce*, [w:] *Studia z dziejów górnictwa i hutnictwa*, t. 1, Wrocław 1957, s. 101.

⁶ Por. R. Pleiner, *Základy slovanského železářského hutnictví v Českých Zemích*, Praha 1958, s. 181, ryc. 47.

Ryc. 3. Lizawice, pow. Oława. Piec hutniczy:

1 — warstwa orna; 2 — ciemna próchnica; 3 — próchnica z domieszką piasku; 4 — spieczona glina; 5 — intensywnie ciemna próchnica; 6 — popiół; 7 — sproszkowany węgiel drzewny; 8 — żwir z gliną; 9 — piasek; 10 — przepalony piasek; 11 — ścianka pieca, przepalona glina z dużą domieszką piasku; 12 — polepa; 13 — żużel

Rys. S. Pazda

STANISŁAW PAZDA

NOTE ON THE EXCAVATIONS OF A HABITATION SITE AT LIZAWICE, DISTR.
OŁAWA, IN 1963

In 1963 we continued the excavations at Lizawice, started in 1962 on behalf of the Archaeological Department of the Wrocław University.

Apart from the settlement of the Przeworsk culture, from about the 2nd—3rd centuries A. D., the site has yielded traces of Lusatian and early medieval habitation.

The Lusatian settlement is represented by 10 pits serving for storage, refuse and as hearths. No dwelling objects have yet been recovered. Judging by the pottery, the place has been inhabited during all phases of the Lusatian culture from Bronze Age III to the Hallstatt period. Perhaps the Lusatian people had repeatedly returned to the same site in various phases of this culture.

The population of the Przeworsk culture has left most intensive traces. Of special interest is the discovery of a furnace, probably of the primitive type. As follows from the pottery found in the filling of the furnace, its chronology coincides with that of the Przeworsk settlement.

Three pits, rather small in size, belong to the early medieval period. They are dated on the ground of pottery to the 12th-13th centuries.